

فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی - امنیتی
دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

سال نهم، شماره ۳۵ (پاییز ۱۳۹۹) صص ۳۴-۷

طراحی مدل معماری دیپلماسی پنهان در سازمان‌های اطلاعاتی دانا^۱

■ هادی کیخایی راد ■

دکتری مطالعات منطقه ای، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

■ قدیر نظامی پور ■

دانشیار مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

■ مجید خادمی ■

استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

■ روح الله قادری کنگاوری ■

دانشیار گروه مطالعات راهبردی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۰

چکیده

دیپلماسی پنهان به‌عنوان پیشران سیاست خارجی، قابلیت شناسایی و انتقال داده‌ها را برای تغییر در مناسبات در زمین بازی فراهم می‌نماید. شناسایی بازیگران، برتری داده‌های اطلاعاتی و مدیریت ادراک از مزیت‌های اصلی این نوع دیپلماسی است. ویژگی‌های خاص صحنه‌نبرد و تنوع شگردهای به‌کاررفته در میدان دیپلماسی باعث شده تا سازمان‌های اطلاعاتی در دنیا برای تحقق منافع ملی از این فرایند استفاده نمایند. الزامات به‌کارگیری دیپلماسی پنهان در جوامع اسلامی، توجه به مقوله‌معرفت و ایجاد معماری حکمت پایه است که بر اساس آن، همه‌اجزا و روابط بین آن‌ها در قالب مؤلفه‌های امنیت و حکمت تعریف شوند. سؤال اصلی این پژوهش این است که چگونه می‌توان مدل معماری دیپلماسی پنهان را در سازمان‌های اطلاعاتی دانا صورت‌بندی نمود. بر همین اساس، این پژوهش با هدف تولید ادبیات اطلاعاتی در حوزه دیپلماسی پنهان و کاهش هزینه‌های امنیتی و متقابلاً باور و اعتماد به نقش مشورتی سازمان‌های اطلاعاتی در عرصه سیاست خارجی و نظام تصمیم‌سازی کشور انجام شده است. تحقیق حاضر از نوع کاربردی به روش تحلیل زمینه‌ای با رویکرد اکتشافی است. داده‌های کیفی این تحقیق از مطالعه منابع و پژوهش‌های علمی و با استفاده از نظرات جامعه‌نمونه، با شیوه مصاحبه و تحلیل در نرم‌افزار «مکس کیودا ۲۰۲۰» به دست آمده است. کارشناسان و مدیران عالی حوزه دفاعی و اطلاعاتی، جامعه نمونه این جستار هستند که با دیپلماسی پنهان آشنایی کامل دارند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که دیپلماسی پنهان در محیط آشوبناک منطقه‌ای و بین‌المللی، عملکرد مطلوبی را در کمک به سیاست خارجی با انتخاب عقلانی به‌همراه دارد. همچنین نشان داد که لایه‌های اصلی معماری دیپلماسی پنهان با سازوکار بهینه، منجر به حکمرانی داده‌های اطلاعاتی می‌شود؛ با ساخت‌وساز مناسب دارایی‌های راهبردی سازمان اطلاعاتی را توسعه و تقویت می‌کند و با مبنای معرفتی حکمت که همان جلب منافع و دفع مضار با حفظ مصالح ملی است، در راستای منافع ملی شکل می‌گیرد.

کلید واژگان: حکمرانی داده، دارایی راهبردی، دیپلماسی پنهان، سیاست خارجی، منافع ملی.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان «الگوی راهبردی دیپلماسی پنهان جمهوری اسلامی ایران» است.

امروزه مقصود از دیپلماسی آشکار، دیپلماسی پنهان و مجموعه ارتباطات خارجی، هدف‌گذاری در راستای تأمین امنیت و رفاه و توسعه اقتصادی است. یعنی نقطه کانونی و هدف همه اموری که در خارج از کشورها برنامه‌ریزی و اجرایی می‌شود، نسبت‌سنجی آن‌ها با تأمین منافع ملی است. از طرفی، در عصر حاضر سازمان‌های اطلاعاتی هم در دیپلماسی رسمی، هم در دیپلماسی عمومی و هم در دیپلماسی پنهان به ایفای نقش می‌پردازند. همچنین در جنگ اطلاعاتی که شامل شقوق مختلفی از عملیات ادراکی، روانی و شناختی و مجموعه‌ای از این مفاهیم و اقدامات است، در نهایت کشورها به دنبال تأمین منافع و تحقق اهداف امنیت ملی خود هستند.

یکی از ویژگی‌های منحصربه‌فرد نظام جمهوری اسلامی ایران این است که به‌عنوان مستقل‌ترین کشور جهان در مقابله با قدرت‌های بزرگ قد برافراشته است. همین مسئله موجب خشم و تهاجم وسیع و بی‌سابقه سرویس‌های اطلاعاتی بیگانه برای جمع‌آوری اطلاعات و نفوذ و ضربه به منافع ملی کشور و نمادهای قدرت بازدارندگی آن شده است. یکی از مأموریت‌های مهم سازمان‌های اطلاعاتی، انجام فعالیت آفندی و مقابله با فعالیت‌های هم‌افزا و بعضاً نیابتی سرویس‌های اطلاعاتی علیه نظام است. در این راستا، سازمان‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران نیز در مواجهه با تهدیدها و تحریم‌های فزاینده کشورهای معاند محور مقاومت و بعضاً ماهیت پنهان روابط بین‌الملل ناگزیرند تا در روندی مستمر و پرشتاب قابلیت‌های خود را توانمند نموده، به راهبردهای نوین اطلاعاتی دست یابند؛ در غیر این صورت به ورطه روزمرگی، فریب و شکست در فرایند مذاکرات و تأمین منافع ملی گرفتار می‌شوند. با وجود این، به‌دلیل مخالفت و کارشکنی نظام طاغوت با جهان اسلام، به‌ویژه در اوضاع تحریم اقتصادی و فشار سیاسی، یکی از حوزه‌های راهبردی و منحصربه‌فرد کشورهای اسلامی برای پیشبرد سیاست خارجی و امنیتی در فرایند تعاملات و مناسبات بین‌المللی، عرصه «دیپلماسی پنهان» است. از این منظر، سازمان‌های اطلاعاتی دانا می‌بایست با معماری امنیتی، توجه خود را به نقش‌آفرینی اثربخش در دفع تهدیدها و فرصت‌سازی برای کشور معطوف نمایند.

با توجه به بررسی صورت‌گرفته، تاکنون به موضوع معماری دیپلماسی پنهان در حوزه مراکز علمی و نظام تصمیم‌سازی پرداخته نشده است. به همین دلیل، این تحقیق با تمرکز بر فرایند دیپلماسی پنهان در حفظ مصالح و منافع ملی، ضمن احصاء پیشینه و تعریف مفاهیم و اصطلاحات

مربوطه، به مهندسی دیپلماسی پنهان توسط سازمان‌های اطلاعاتی با نظر نخبگان و ترسیم یک مدل، به اهداف دیپلماسی پنهان در عرصه سیاست خارجی و مشاوره و نه مداخله در سیاست‌گذاری پرداخته است. بدین‌سان، مسئله اصلی تحقیق حاضر فقدان معماری مطلوب در سازمان‌های اطلاعاتی کشور در راستای کاربردی‌ترین دیپلماسی پنهان است. بر همین اساس، این پژوهش با هدف تولید ادبیات اطلاعاتی در حوزه دیپلماسی پنهان و کاهش هزینه‌های امنیتی و متقابلاً باور و اعتماد به نقش مشورتی سازمان‌های اطلاعاتی در عرصه سیاست خارجی و نظام تصمیم‌سازی کشور، انجام شده است.

با این حال، جمهوری اسلامی ایران برای پیشبرد سیاست خارجی خود، همانند دیگر کشورها، نیاز به معماری مطلوب در راستای دیپلماسی پنهان دارد که البته باید آن را با توجه به ارزش‌ها، آرمان‌ها، منافع، ویژگی‌ها و وضعیت خود، طراحی کند. کسب تجربه از نخبگان جامعه اطلاعاتی کشور و نیز کشورهایی که سالیان دراز در این عرصه فعال هستند، ما را در رسیدن به طراحی معماری مطلوب دیپلماسی پنهان با رویکرد بومی کمک می‌کند.

پیشینه تحقیق

این پژوهش اگرچه با رویکرد امنیتی است؛ اما می‌تواند به‌لحاظ ساختاری و روندی، بر به‌کارگیری دیپلماسی پنهان از سوی نهادها و سازمان‌های مرتبط مؤثر واقع شود. تحقیقات درخور توجهی در این رابطه صورت نگرفته است، با این حال، مطالعات انجام‌شده بیانگر امعان نظر محققان به تولید ادبیات در حوزه علوم اطلاعاتی و توجه به مبانی معرفتی و رویکرد سازمند سازمان‌های اطلاعاتی در عرصه خارجی است.

کتاب دیپلماسی پنهان از دکتر روح‌الله قادری کنگاوری (۱۳۹۲) یکی از کتب تألیفی چاپ‌شده در این خصوص است. نویسنده در این کتاب هر یک از انواع دیپلماسی رسمی، پنهان و عمومی را با اهداف آن تعریف می‌کند. دکتر قادری معتقد است دیپلماسی پنهان نخستین گام برای احیاء نظریه‌پردازی درباره رویه‌های پنهان کارانه کنشگران سیاست جهانی است. یکی از سؤال‌های اصلی پژوهش ما نیز این است که با وجود سپری‌شدن چندین دوره از تقبیح دیپلماسی پنهان و روی‌آوری به دیپلماسی رسمی و آشکار، آیا کسی واقعاً می‌داند چه موضوعاتی در پشت درهای روابط دیپلماتیک مورد بحث بوده است؟

دکتر قادری در کتابش این‌گونه استدلال می‌کند که حتی اگر شکل روابط دیپلماتیک، رسمی و آشکار باشد، محتوای آن همچنان در لایه‌ای از پنهان‌کاری نهفته است و لیبرال‌ترین کشورها نیز بر لزوم رعایت پنهان‌کاری در رویه‌های دیپلماتیک آشکار و رسمی، پافشاری می‌کنند. با توجه به این واقعیت، اکنون این سؤال مطرح می‌شود که آیا مطالعه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی، بدون آگاهی نظری از رویه‌های پنهان‌کارانه در دیپلماسی، یک دانش‌ورزی کامل و جامع است؟ دکتر قادری نیز در کتابش با درک ضرورت احیای گفتمان علمی درباره رویه‌های پنهان‌کارانه کنشگران دولتی، تلاش کرده است دیپلماسی پنهان را در اشکال مختلف آن بررسی و تشریح کند. وی با رویکرد آموزشی خود، سعی وافری برای ارجاع به مصادیق عینی در بخش‌های مختلف دارد که همین مسئله یکی از نقاط قوت آن است. از سوی دیگر، دکتر قادری با رویکرد اطلاعاتی بر جهت‌دهی به دیپلماسی پنهان اطلاعاتی تمرکز نموده است؛ اما به دلیل ماهیت موضوع پژوهشش، طبیعی است که به برخی از مؤلفه‌های این رویکرد با محوریت دیپلماسی پنهان اشاره کرده باشد. کتاب دیپلماسی پنهان؛ مفاهیم و زمینه‌ها نوشته کورنلیو بیولا و استوارت موری، یکی دیگر از آثار تألیفی سال ۱۳۹۶ در این خصوص است. نویسندگان در این کتاب، برنامه‌های پژوهشی مختلف در خصوص دیپلماسی پنهان را به‌شکلی یکپارچه و منسجم گرد هم آورده و به ارائه چهارچوبی تحلیلی در این رابطه می‌پردازند. این کتاب با کنکاش درباره حوادث تاریخی، تأثیرات متقابل دیپلماسی پنهان با دیگر گونه‌های دیپلماسی و نیز ابعاد حقوقی و اخلاقی مربوطه را بررسی می‌کند. همچنین به واکاوی فرصت‌ها و چالش‌های احتمالی دیپلماسی پنهان می‌پردازد.

مقاله «محرمانگی در دیپلماسی؛ تحولات و چشم‌انداز» (تاجیک و همکاران، ۱۳۹۸) نیز یکی از مقاله‌های مرتبط با این پژوهش است که در فصلنامه مطالعات راهبردی به چاپ رسیده است. نویسندگان در این اثر بر موضوع محرمانگی در دیپلماسی و تأثیر آن بر مفاهیم کلانی مانند حاکمیت، پرداخته‌اند. ایشان معتقدند محرمانگی در دیپلماسی منجر به ایجاد ترکیب به‌ظاهر متضاد دیگری با عنوان «محرمانگی شفاف» شده است. به این ترتیب، تا زمانی که نظام دولت-ملت وجود داشته باشد، موضوع پنهان‌کاری نیز وجود خواهد داشت؛ اما محتوای آن چنان تغییر کرده و خواهد کرد که با وجود وحدت لفظی، شباهت چندانی به محرمانگی به‌شکلی که در کتب کلاسیک و حتی مدرن دیپلماسی از آن یاد می‌شود، نخواهد داشت. این اثر به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا پنهان‌کاری در عرصه دیپلماسی به پایان راه خود نزدیک می‌شود یا اینکه کماکان نقشی مهم

در روابط میان کشورها ایفا خواهد نمود؟ نویسندگان این گونه نتیجه می‌گیرند که پایان محرمانگی در عرصه دیپلماسی بستگی به استفاده از کدام نوع از محرمانگی دارد؛ اما موضوع بسیار ساده این است که به‌رغم همه گرایش‌های هنجاری، هنوز هم تمامی دولت‌ها از دیپلماسی پنهان استفاده می‌کنند. البته این امر نتیجه‌ای ساده و اجتناب‌ناپذیر دارد و آن اینکه تمام دولت‌ها خواهند گفت اگر دولت‌های دیگر از این ابزار استفاده می‌کنند، پس ما هم استفاده می‌کنیم! در واقع، این گونه الگوی فکری ساختاری شکل می‌گیرد که محرمانگی، محرمانگی می‌آفریند. این مقاله به تضاد میان محرمانگی و شفافیت در عرصه دیپلماسی اشاره نموده؛ اما به نقش دیپلماسی پنهان اطلاعاتی میان عناصر و سازمان‌های اطلاعاتی در دیپلماسی پنهان، اشاره چندانی ننموده است.

با بررسی پیشینه تحقیقات در خصوص عنوان مذکور و مشاهده خلأ پژوهشی، به‌ویژه در دیپلماسی پنهان، می‌توان نوآوری تحقیق پیش‌رو را در طراحی نقشه‌ای جدید برای سازمان‌های اطلاعاتی دانا در راستای کمک به حوزه سیاست خارجی، به‌صورت علمی دانست که در تحقیقات قبلی به آن پرداخته نشده است.

مفهوم‌شناسی

تعریف دیپلماسی

دیپلماسی به معنای فن سازماندهی و به‌کارگیری روابط میان کشورها تعبیر شده است (کاظمی، ۱۳۶۵: ۲). دیپلماسی تعاریف گوناگونی دارد که در ساده‌ترین شکل، به‌عنوان هنر ایجاد ارتباط میان کشورها تعبیر شده است. شاید بتوان گفت دیپلماسی مغز متفکر قدرت ملی است؛ همان‌گونه که روحیه ملی، روح آن است (امیری، ۱۳۹۶: ۲۱۴). در تعریفی دیگر، دیپلماسی هنر حل اختلاف‌های بین‌المللی به روش مسالمت‌آمیز است (ذوالعین، ۱۳۷۷: ۱۲). منظور از دیپلماسی، سازوکارهایی است که دولت‌ها برای مدیریت و برقراری مناسبات و روابط با سایر کنشگران دولتی، در نظام بین‌المللی به کار می‌گیرند (Griffiths, 2005: 187). با کمی تسامح، شاید بتوان دیپلماسی را تعامل با جوامع دیگر برای تأمین منافع، افزایش نفوذ و کاهش آسیب‌پذیری‌ها با کم‌ترین هزینه تعریف کرد (ظریف و سجادیپور، ۱۳۹۴: ۳۶).

تعریف دیپلماسی پنهان

از آنجایی که می‌توان بیشترین سطح محرمانگی را درخصوص روندها، افراد، تصمیمات و بسیاری از امور دیپلماتیک لحاظ نمود (تاجیک و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷۵)، دیپلماسی پنهان^۱ به آن دسته از روابط میان کشورها گفته می‌شود که به دور از چشم رسانه‌ها و افکار عمومی و به‌شکلی غیر رسمی انجام می‌شوند (نورمحمدی و انواری، ۱۳۹۵: ۴۹).

این نوع دیپلماسی، با اطلاع دولت از فرایند مذاکرات پنهان، فارغ از شیوه‌های متداول و مرسوم دیپلماتیک و تا حد بسیار زیادی، با اطلاع سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی و حضور نیروهای اطلاعاتی در فرایند مذاکرات انجام می‌پذیرد. در تعریف این مفهوم، دکتر قادری کنگاوری معتقد است دیپلماسی پنهان معمولاً ممکن است به سه شکل اتفاق بیفتد: ارتباط پنهان میان مقامات رسمی دو کشور؛ ارتباط میان نمایندگان مقامات رسمی دو کشور که معمولاً در سطح نخبگان دانشگاهی و جامعه مدنی است؛ ارتباط میان دو کشور که از طریق نهادها و افسران اطلاعاتی صورت می‌پذیرد (قادری کنگاوری، ۱۳۹۲: ۲۳۹). از نظر ایشان، دیپلماسی پنهان به آن نوع دیپلماسی گفته می‌شود که مذاکره‌کنندگان، موضوع یا موضوعات مورد مذاکره، و به‌خصوص فرایند مذاکرات و چانه‌زنی طرفین را تا هنگام مشمول زمان قرارگرفتن موضوع یا حصول نتیجه و عادی‌شدن فضای سیاسی دو یا چندجانبه، از چشم و گوش همگان، به‌استثنای دستگاه‌های امنیتی و تصمیم‌گیرندگان رده بالای مملکتی، پنهان نگه دارند. بنابر این تعریف، دیپلماسی پنهان همواره با موتور روشن و چراغ خاموش در حرکت است. در واقع، اگر دیپلماسی را هنر پیشبرد اهداف سیاست خارجی به‌صورت مسالمت‌آمیز بدانیم، دیپلماسی پنهان هنر پیشبرد پنهان اهداف سیاست خارجی به‌صورت مسالمت‌آمیز است. به عبارت دیگر، دیپلماسی پنهان هنر تحقق پنهان منافع ملی در عرصه سیاست خارجی است (قادری کنگاوری، ۱۳۹۸: ۱۴۳).

به هر حال، با توجه به تعاریف گوناگون در این زمینه و انواع دیپلماسی پنهان، منظور اصلی از دیپلماسی پنهان در این پژوهش؛ فرایندی است که از طریق کانال‌ها و سازمان اطلاعاتی در راستای تحقق منافع ملی به‌صورت پنهان، هدف‌گذاری، برنامه‌ریزی، پیگیری و اجرایی شود. به عبارتی، «دیپلماسی پنهان عبارت است از به‌کارگیری هوشمندانه و هدفمند عملیات اطلاعاتی جهت تولید داده‌ها و انتشار هدفمند آن در محیط ذهنی، ساختاری و ادراکی حریف و رقیب.»

سازمان اطلاعاتی دانا

واژه اطلاعات در سازمان‌های اطلاعاتی عبارت است از تمامی معلوماتی که اجرای خطمشی ملی کشور را تسهیل نموده و امنیت داخلی و خارجی آن را تأمین نماید. از طرفی، سازمان‌های اطلاعاتی، نهادها یا ساختار دولتی هستند که وظیفه اصلی آن‌ها انجام فعالیت‌های اطلاعاتی و تولید اطلاعات است. از این رو، منظور از اطلاعات به معنای سازمان، سازمانی است که مأموریت آن کسب اطلاعات در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و زیست‌محیطی است که به منظور تأمین امنیت ملی کشور و از طریق نهادهای اطلاعاتی فعالیت می‌کند و در اختیار تصمیم‌سازان حکومتی قرار می‌گیرد.

نقش‌آفرینی سازمان‌های اطلاعاتی در حوزه دیپلماسی پنهان از جمله مباحثی است که از دید برخی کارشناسان و محققان نیاز به تجزیه و تحلیل، ارزیابی و بررسی عملکردی، به منظور شناسایی و آشکار نمودن نقش اطلاعات و سازمان‌های اطلاعاتی دانا در مسیر مربوط به دیپلماسی دارد. نقشی که سازمان‌های اطلاعاتی در اشکال گوناگون دیپلماسی ایفا می‌کنند، بیشتر با شیوه و شگردهای پنهانی به مدیریت فرایند اثرگذاری می‌پردازند (پیروز، ۱۳۹۳). سازمان‌های اطلاعاتی به دلیل داشتن تخصص و تجربه بسیار در زمینه پنهان کاری، بهترین کانال برای برقراری دیپلماسی پنهان میان کشورها هستند. البته دیپلماسی پنهان، همواره توسط سازمان‌های اطلاعاتی انجام نمی‌شود و ممکن است توسط مقامات غیر امنیتی مدیریت شود (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۴). این نوع دیپلماسی تا حد بسیار زیادی، با اطلاع سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی و حضور نیروهای اطلاعاتی در فرایند مذاکرات انجام می‌پذیرد. از این رو، به نظر می‌رسد، کارگزاران اصلی دیپلماسی پنهان در هر کشوری (نیروهای خبره اطلاعاتی و امنیتی آن کشور) می‌بایست در راستای تأمین منافع ملی، از هوشمندی و ظرافت خاصی در برابر ندای افکار عمومی برخوردار باشند. همچنین تصویر مطلوب خود را به عنوان سازمان اطلاعاتی دانا در راستای تأمین رفاه و امنیت به سرمایه اجتماعی و جامعه عرضه دارند.

تعریف عملیات پنهان

انجام عملیات پنهان یکی از مأموریت‌های خطیر سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی است. در واقع، عملیات پنهان نوعی فعالیت اطلاعاتی است که اولاً عام است و ثانیاً مخفی. به این معنا که این نوع

از عملیات بسیاری از فعالیت‌ها اعم از اطلاعاتی، پنهان و سری را دربر می‌گیرد. معمولاً از این واژه زمانی استفاده می‌شود که رسانه‌های تبلیغاتی اقدام به معرفی و درج عملکرد سازمان‌های اطلاعاتی درباره حوادث و کیس‌های اطلاعاتی می‌نمایند. در این رویکرد، عملیات مخفی، اصطلاحی عام در فعالیت‌های اطلاعاتی محسوب می‌شود که ناظر بر عملکرد پنهانی فعالیت اطلاعاتی است. عملیات مخفی ممکن است توسط بازیگران غیر دولتی اعم از گروه‌های تروریستی، گروه‌های برانداز، گروه‌های آشوب‌طلب، گروه‌های چریکی و... نیز استفاده شود (صالحی، ۱۳۹۵: ۲۴). در تعریفی جامع، عملیات پنهان عملیاتی است که علیه دولت‌های خارجی، موضوعات آن‌ها و تأسیسات و افراد، طراحی و سمت‌دهی شده است؛ به گونه‌ای که هویت مجری و عامل را مخفی بدارد و اجازه کتمان عملیات را بدهد (حجازی، ۱۳۸۶: ۲۴۱).

باید متذکر شد که در این پژوهش، مقصود محقق از دیپلماسی پنهان چنین است: وصول منافع ملی، از طریق سازمان‌های اطلاعاتی دانا با حفظ ارزش‌های اخلاقی که منجر به رفاه و سعادت همگانی می‌شود. با این تفسیر، عملیات پنهان از دیپلماسی پنهان مجزا می‌شود.

نظریه انتخاب عقلانی

دیپلماسی پنهان در استانداردترین شکل خود دربرگیرنده نوعی دیپلماسی است که در غیاب رسانه‌ها و توجهات عمومی دنبال می‌شود (Gilboa, 1998: 213). تبیین دیپلماسی پنهان به‌ویژه در مدل‌های خردگرا به اقدام سیاسی دشوار است. این نوع دیپلماسی پنهان در مواردی همچون تعاملات پنهانی اتحاد جماهیر شوروی با چین در احداث راه‌آهن شرقی چین در دهه ۱۹۲۰ و بحران موشکی کوبا در سال ۱۹۶۲ و پیمان اسلو در سال ۱۹۹۳ به چشم می‌خورد. از دیدگاه نظریه انتخاب عقلانی یا استراتژیک، دیپلماسی پنهان فوق‌العاده گیج‌کننده است. علت آن نیز این است که در غیاب هزینه‌های حضور مخاطب، ارتباطات دیپلماتیک به چشم «حرف بی‌ارزش» (FEARON, 1995, TINGLEY, 2014) نگریسته می‌شوند.

اعتقاد بر این است که برای جدی گرفته شدن ارتباطات دیپلماتیک باید نوعی هزینه به آن الحاق شود تا مانع از بهانه‌گیری و عقب‌نشینی بازیگران از تعهدات پذیرفته‌شده‌شان شود (Tomz, 2007). از آنجا که دیپلماسی پنهان بنا بر ماهیت خود در غیاب افکار عمومی صورت می‌گیرد و در نتیجه

از احتمال وجود هزینه مخاطب ناآگاه است، مشخص نیست که چگونه می‌تواند اطلاعاتی را که کم‌ارزش نیستند، منتقل می‌کند؛ مگر اینکه نوعی هزینه بر آن تحمیل شده باشد. از منظر خردگرایانه، مشکل دیپلماسی پنهان مشکل علامت‌دهی^۱ و برقراری ارتباط است.

باید توجه داشت که بازی دیپلماتیک، بازی پیچیده‌ای است؛ از آن نظر که بر اساس فرضیات، اهداف، سیاست سطح بالا و مهم‌تر از آن پیگیری منافع ملی، راهبردی است که اغلب به لحاظ امنیتی و تجاری به دقت تعریف می‌شود (Cooper, 2013: 47). منطق دیپلماسی پنهان از منظر خردگرایانه و انواع مختلف دیپلماسی پنهان با درجات متفاوتی از مشکلات و راه‌حل‌های علامت‌دهی هم‌پیوند با هم وجود دارد. مارکوس هولمز با تأکید بر دو محور کلیدی، یک نوع‌شناسی دیپلماسی پنهان ارائه می‌کند (بیولا و موری، ۱۳۹۶: ۹۴): دیپلماسی تا چه حد از منظر عموم پنهان نگه داشته شده است و این ماجرا تا چه حد از خود دولت متبوع پنهان نگه داشته شده است. در حالی که ادبیات موجود در حوزه دیپلماسی بیشتر بر مورد نخست تمرکز کرده‌اند، مورد دوم تا حد زیادی مغفول مانده است. این موضوع مهم است؛ زیرا ممکن است دیپلماسی به دلایل مختلف از افکار عمومی و نیز دولت متبوع پنهان نگه داشته شود. در ضمن، در مفهوم‌سازی دیپلماسی پنهان رازهایی وجود دارد که دولت‌مردان آن‌ها را واقعاً حفظ می‌کنند. همچنین، نوعی مفهوم‌سازی از آنچه اطلاعات محرمانه محسوب می‌شود، نحوه عملکرد آن‌ها در جهان سیاست و نحوه شناسایی آن‌ها در دیپلماسی بین فردی وجود دارد. هولمز این وجه را دیپلماسی پنهان‌کاری^۲ نامیده است؛ یعنی استفاده از دیپلماسی برای شناسایی اطلاعات مخفی دیگران که تمایل دارند همچنان مخفی بماند. وی نوع خاصی از دیپلماسی پنهان را متمایز می‌سازد و تفاوت‌های آن را با سایر اشکال دیپلماسی پنهان مانند دیپلماسی مخفی یا خصوصی، مشخص می‌کند. او در نهایت با تلفیق این دو رشته، استدلال می‌کند که رهبران و دیپلمات‌ها اغلب بر این باورند که بهترین راه دستیابی به اطلاعات محرمانه یک رهبر دیگر، از دیپلماسی بین فردی می‌گذرد (Holmes, 2013). همچنین، رهبران به‌اندازه کافی باهوش هستند که بدانند طرف مقابل نیز به‌اندازه آن‌ها از توان ذهن‌خوانی^۳ برخوردار است. رهبران با ورود به دیپلماسی بین فردی علاوه بر اینکه امکان خواندن رازهای دیگران را به دست می‌آورند، به همان اندازه به طرف مقابل امکان پی‌بردن به اطلاعات محرمانه خود را می‌دهند.

1. Signaling
2. Secrecy Diplomacy
3. perspective-taking

این چیزی است که هولمز آن را نوعی هزینه می‌داند و ممکن است بسیار مهم باشد. بنابراین دیپلماسی پنهان کاری نوعی علامت هزینه‌بر است. با وجود این، آن نوع علامت هزینه‌بری نیست که مدل‌های خردگرا عموماً می‌پندارند. هزینه پرداختی این است که طرفین با ورود به دیپلماسی پنهان کاری به‌طور بالقوه کارت‌های خود را در معرض دید طرف مقابل قرار می‌دهند؛ هرچند این فرصت را به دست می‌آورند که کارت طرف مقابل را هم بخوانند. مهم‌تر اینکه، این هزینه ممکن است به دلیل فقدان مخاطب عمومی بیشتر هم بشود؛ زیرا رهبران نیازی نمی‌بینند ایده‌ها و عقاید مستتر در اطلاعات محرمانه را برای افکار عمومی توضیح دهند؛ لذا رهبران در صدد پنهان‌نگه‌داشتن دیپلماسی پنهان کاری برمی‌آیند (بیولا و موری، ۱۳۹۶: ۹۶).

از آنجایی که نظریه انتخاب عقلانی بر اساس اصل هزینه - فایده پایه‌گذاری شده، لذا سازمان اطلاعاتی دانا می‌تواند در سطح راهبردی از این اصل در راستای تحقق منافع ملی با اتخاذ بهترین و عاقلانه‌ترین تصمیم به دستگاه دیپلماتیک یاری رساند. همچنین با جهت‌دهی منطقی بر اساس محیط عملیاتی در راستای گام دوم انقلاب اسلامی در عرصه سیاست خارجی کشور به‌عنوان بازوی اجرایی نقش‌آفرین باشد؛ زیرا بنا به تعاریف ارائه‌شده، دیپلماسی پنهان هنر تحقق پنهان منافع ملی است و سازمان‌های اطلاعاتی می‌توانند در این خصوص ضمن کاهش ابهام و عدم قطعیت در محیط در مواجهه با تهدیدات، برای کشور و نظام فرصت‌سازی کنند. در نهایت با درک نحوه عملکرد دیپلماسی پنهان بهتر می‌توانیم خود را برای درک و تبیین هدف، روش‌ها و کارگزاری پنهان کاری در سیاست جهان آماده کنیم.

روش تحقیق

یکی از انواع مهم تحقیقات کیفی که مبتنی بر مشارکت و استفاده از تجارب گروه‌های شرکت‌کننده در تحقیق است، تئوری زمینه‌ای است. تئوری زمینه‌ای تنها راه انجام روش‌های کیفی نیست؛ اما این روش با مجموعه‌ای از روش‌های خاص خود فرصتی را برای تفکر نظری در باب داده‌های به‌دست‌آمده در متن، فراهم می‌کند. نوع تحقیق از لحاظ هدف «کاربردی» و روش آن «تحلیل زمینه‌ای» است. از آنجا که این روش به‌صورت کیفی آغاز می‌شود، برای بررسی پدیده دیپلماسی پنهان مناسب‌ترین روش به نظر می‌رسد. به همین منظور، با شیوه مذکور قطعات گسسته و پراکنده را به روشی منظم در کنار یکدیگر سازماندهی نموده که محققان تصویری جامع را با استفاده از نظرات جمعی از نخبگان

و صاحب‌نظران در خصوص نقش سازمان‌های اطلاعاتی در دیپلماسی پنهان احصاء و طی دو مرحله بازخوانش و کدگذاری، تحلیل کرده‌اند. همچنین به منظور ارتقای اعتبار آن، مدل مناسب را با کمک نرم‌افزار MaxQDA2020 ارائه نموده‌اند. جامعه آماری این تحقیق، مجموعه نظرات و بیانات مدیران عالی، استادان دانشگاه و اندیشه‌ورزان حوزه دیپلماسی در قالب نرم‌افزار مکس کیودا است که چکیده و عصاره دیدگاه‌های متخصصان خبره در حوزه فقهی-اطلاعاتی است.

محققان از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و داده‌های رایانه‌ای در حوزه دیپلماسی پنهان با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا نسخه ۲۰۲۰ مجموعه بیانات و دیدگاه‌های خبرگان را در بخش کیفی بعد از انجام مصاحبه، کدگذاری و تحلیل نموده‌اند و سرانجام مدل نهایی طراحی شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

در این بخش از تحقیق تلاش می‌شود با استفاده از نمونه‌های عینی از مطالعات انجام‌گرفته که با این روش به انجام رسیده‌اند، مراحل عملی تئوری زمینه‌ای ترسیم شود. قبل از وارد شدن به این مراحل، نموداری ترسیم می‌شود که کل این فرایند را نشان می‌دهد. شایان ذکر است که همزمانی مراحل گردآوری داده‌ها یکی از ویژگی‌های مهم تئوری زمینه‌ای است.

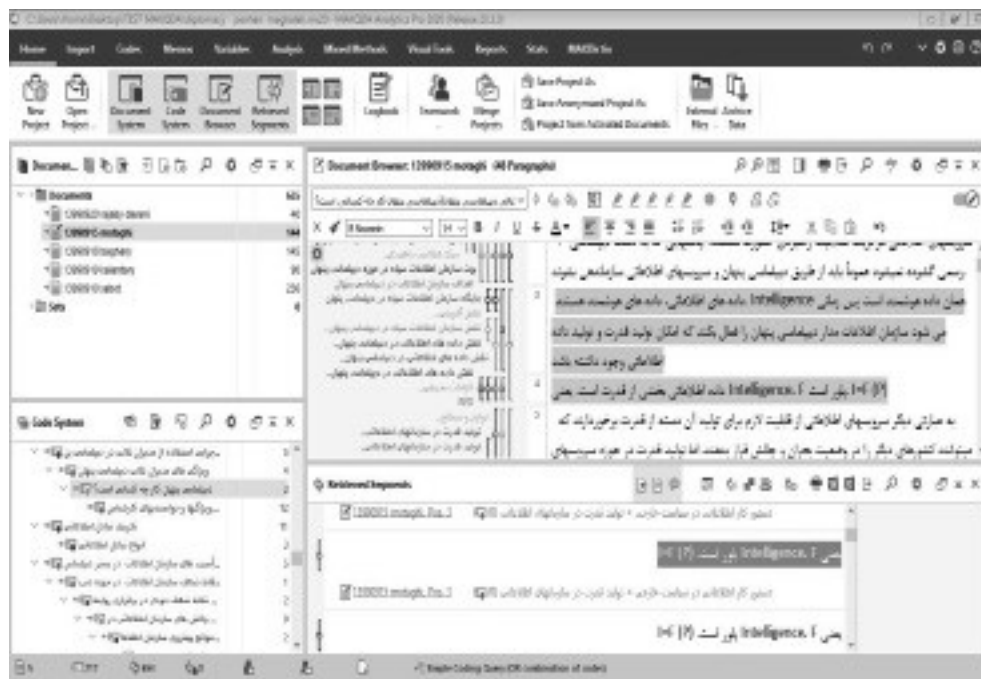
شکل ۱: مراحل عملی تئوری زمینه‌ای (ناصری و پیری، ۱۳۹۶: ۱۲)

با توجه به اینکه روش تجزیه و تحلیل این تحقیق کیفی است، برخلاف روش‌های کمی با مرحله گردآوری داده‌ها توأمان انجام شده است. همچنین داده‌ها در تمام مراحل با رویکرد موضوعی با کلیدواژه‌های متناسب با عنوان تحقیق یا کدهای آزاد جمع‌آوری شده است. در همین راستا، در تمام مراحل کدگذاری، به متون مصاحبه مراجعه نموده و در هر مرحله مطابق الگوی ارائه‌شده، بخش‌هایی حذف یا اضافه شده تا به اشباع نظری رسیده است. طی سه مرحله، کدگذاری به شرح زیر انجام گرفته است:

مرحله اول: کدگذاری باز

کدگذاری فرایند طبقه‌بندی و نظم‌دهی به داده‌ها است و یکی از بخش‌های مهم تئوری‌سازی داده‌بنیاد است. کدگذاری باز به منظور استفاده از داده‌ها برای تشکیل برچسب‌ها و مقولات مفهومی و برای ساخت نظریه مورد استفاده قرار می‌گیرد. کارکرد آن نشان‌دادن احتمالات نظری موجود در داده‌ها است (سیدجوادی و اسفیدانی، ۱۳۸۹: ۵۷).

بر همین اساس، در مرحله نخست، پس از وارد نمودن اسناد و متن مصاحبه‌ها، خوانش اولیه متون انجام شد و سپس بر اساس داده‌های موجود در نرم‌افزار مکس کیودا بر اساس عینی‌ترین و نه انتزاعی‌ترین مفاهیم کدگذاری شد. همان‌طور که در شکل ۲ مشاهده می‌شود، از متن بیانات دکتر ابراهیم متقی، تعداد ۱۴۴ سگمنت در ۴۸ پاراگراف داده وارد سیستم کدینگ یا همان Code System شده است.

شکل ۲: نمونه جدول کدگذاری باز در نرم‌افزار MaxQDA ۲۰۲۰

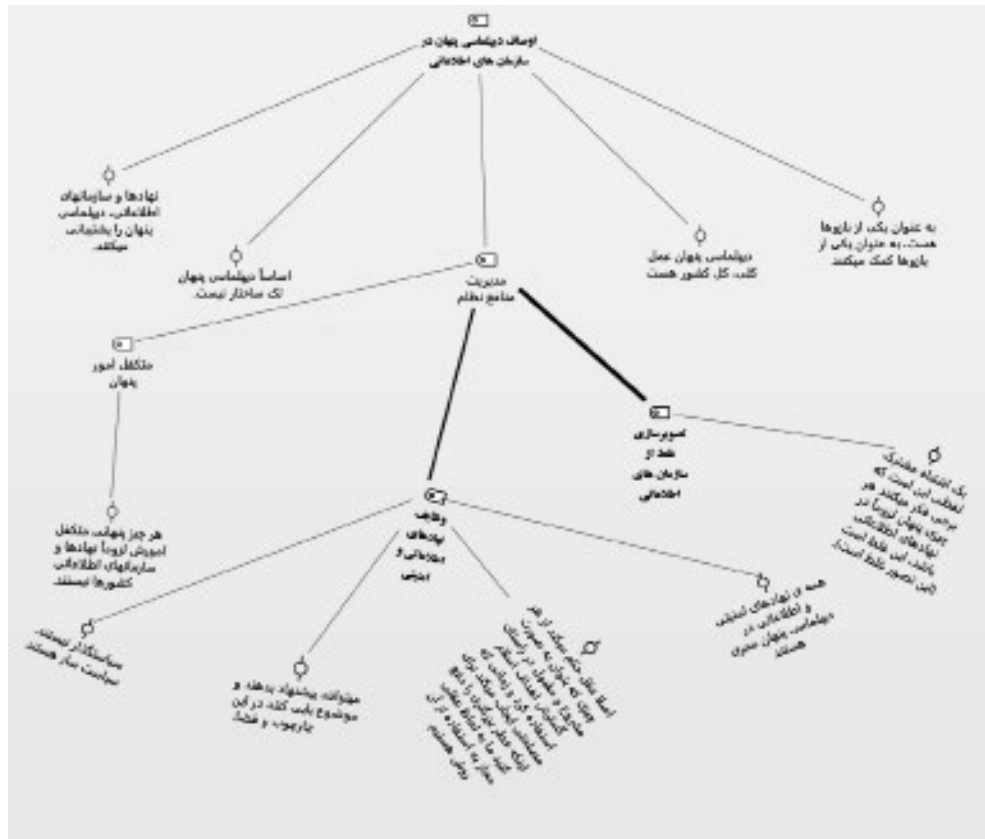
عبارت چتری «داده‌های کیفی» انواع گسترده‌ای از انواع داده را پوشش می‌دهد. استفاده از نرم‌افزار کامپیوتری برای تجزیه و تحلیل این انواع مختلف از داده‌ها حوزه نسبتاً جدیدی از روش‌ها است. به همین منظور، برای آشنایی بیشتر با نرم‌افزار مکس کیودا ۲۰۲۰ جدول توابع پایه برای تحلیل داده‌های کیفی از ترجمه جدیدترین کتب لاتین ارائه می‌شود:

توصیف	تابع تحلیل
کدها را به بخش‌هایی از یک سند اختصاص دهید؛ از جمله متن، بخشی از یک تصویر، کلیپ ویدیویی.	Coding کد کردن
در تمام یا اسناد انتخاب‌شده یک پروژه، جستجو کنید. کدگذاری خودکار، موقعیت خود را با اراده انعطاف‌پذیر در رابطه با متن کدگذاری می‌کند؛ به‌عنوان مثال: جملات کامل، بندها و....	Text search and automatic coding جستجوی متن و کدگذاری خودکار
کارکردن با یک سیستم طبقه‌بندی سلسله‌مراتبی (سیستم کد) تا ۱۰ سطح. اندازه‌گیری اختیاری مطالب و نظراتی درباره بخش‌های کدشده.	Hierarchical category system سیستم گروه سلسله‌مراتبی
بخشی از متن را انتخاب کرده و محتوای آن را به زبان خودتان خلاصه کنید.	Paraphrasing خلاصه‌نویسی
محتوای متنی که به آن به‌صورت موردی، کد اختصاص داده شده است، به عنوان مثال، برای هر سند، خلاصه‌ای از اظهارات درباره یک موضوع خاص بنویسید.	Thematic Summarize خلاصه شماتیک
برای بخش‌های داده‌های کدگذاری‌شده با انتخاب اسناد و کدها جستجو کنید. فهرست‌های تعاملی با نتایج، به‌طور هم‌زمان بخش‌های سند اصلی خود را نمایش می‌دهند. در حال پالایش ممکن است با فعال‌سازی، متغیرها، رنگ‌ها و وزن‌ها امکان‌پذیر باشد.	Code search جستجوی کد

بخش‌ها یا قسمت‌هایی از داده‌ها هستند که یک کد به آن‌ها اختصاص داده شده است.	Coded segments بخش‌های کدشده
از آن‌ها می‌توان برای تدوین و ثبت مفروضات و فرضیه‌ها درباره روابط یا یافته‌های مهم در مواد داده استفاده کرد. یادداشت‌های کد همچنین توضیحات و دستورالعمل‌هایی درباره استفاده از دسته‌ها را شامل می‌شود.	Memo یادداشت‌های کد
همیشه به بخش‌های کدگذاری شده خاصی اشاره دارند و کوتاه‌تر از یادداشت‌ها هستند. از آن‌ها می‌توان برای ارائه پیشنهادها یا شناسایی تناقضات در داده‌ها استفاده کرد. یادداشت‌های کوتاه همچنین برای ایجاد گروه و کار گروهی مفید هستند.	Comment یادداشت‌های کوتاه
شامل لیست جدول اطلاعات تجزیه و تحلیل است. مروری کلی برای بخش‌های کدشده، یادداشت‌ها، متغیرهای سند، پیوندها و سایر عناصر تجزیه و تحلیل موجود است. Overviews، ردیابی حجم درخور توجهی از داده‌هایی را آسان‌تر می‌کند که در طول یک پروژه تجزیه یا تجمع می‌شوند.	Overview مروری کلی

جدول ۱: توابع پایه برای تحلیل داده‌های کیفی (KUCKARTZ AND RÄDIKER, 2019: 3-5)

با عنایت به مسائل پیش‌گفته و به‌منظور تبیین بهتر موضوع، نمونه شکل‌های مستخرج از نرم‌افزار مکس کیودا که به روش کدگذاری باز انجام شده، این چنین است:

نمودار ۱: نمونه کدگذاری باز در نرم افزار مکس کیودا ۲۰۲۰

از ادغام و بازآرایی مفاهیم تولیدشده، مرحله دوم یعنی کدگذاری محوری (مقوله‌ها) آغاز می‌شود.

مرحله دوم: کدگذاری محوری (مقوله‌ها)

کدگذاری محوری، زیرمقوله‌های قبلی را با روش‌های متفاوت مفهومی در کنار هم قرار می‌دهد. بنابراین کدگذاری محوری به فرایند توسعه مقوله‌های اصلی و تعیین مقوله‌های فرعی آن‌ها اشاره دارد. کدگذاری محوری در طول دوره میانی تحلیل و در دو گام انجام می‌گیرد. اولین گام آن نمونه‌گیری نظری است. گام دوم در کدگذاری محوری، مقایسه مداوم بین گروه‌ها و عناصر دیگر است (یداللهی و سلامی، ۱۳۹۶: ۲۴). به این ترتیب، در جدول ذیل نیز نمونه کدگذاری محوری به این شرح است:

ردیف زیرکدها	مؤلفه (زیرکدها)	مقوله محوری
۱	سازماندهی مأموریت‌ها	برنامه
۲	کسب اطلاعات ذی‌قیمت، اما کم‌هزینه	
۳	چرخش دائمی دیتا در مدار	
۴	دستور کار اطلاعاتی	
۵	مفهوم‌شناسی	
۶	بسط و توسعه ارزش‌های اسلامی	
۷	تفهیم نقش و جایگاه	
۸	تغییر مناسبات	
۹	تغییر مدل بازی	
۱۰	راهبردی باشد، نه تاکتیکی	هدف
۱۱	طولانی‌مدت باشد، نه کوتاه‌مدت	
۱۲	معطوف به ساختار و شبکه باشد، نه فرد	
۱۳	عمق‌بخشی آرمان‌های ضد استکبار	
۱۴	ایجاد ضربه هویتی به هم‌پیمانان و دوستان دشمن	
۱۵	بازدارندگی و ایجاد ترس در دشمن	
۱۶	جانمایی درست داده‌های اطلاعاتی در مدار امنیتی و دیپلماتیک	
۱۷	حفظ مناسبات	
۱۸	استفاده از ظرفیت‌های امنیتی سایر کشورها	
۱۹	استفاده از فرصت‌های دفاعی - امنیتی و نظامی در خارج از مرزها	
۲۰	درک نیت حریفان و رفیقان و دیدگاه‌های اعمالی آنان	
۲۱	سازماندهی چالش‌های ناگشوده در دیپلماسی رسمی	
۲۲	گسترش مناسبات	
۲۳	پیشروی اهداف کلان نظام	
۲۴	حمایت و حفاظت از منافع ملی	
۲۵	مدیریت ادراک	
۲۶	مدیریت بحران	
۲۷	مدیریت تهدیدات	
۲۸	ایجاد مناسبات	

مقوله محوری	مؤلفه (زیرکدها)	ردیف زیرکدها
قاعده	اصلاح قوانین و مقررات	۲۹
	نظارت و کنترل	۳۰
	حمایت و پشتیبانی	۳۱
	تغییر قواعد و نظام‌سازی	۳۲
لوازم و مصالح	استفاده از تراکم تجربه	۳۳
	استفاده از عناصر زیرساختی معادله اثرگذاری	۳۴
	تمسک به روش روان‌شناختی	۳۵
	استفاده از کنش اطلاعاتی نامتقارن	۳۶
	تخصیص بودجه مناسب	۳۷
	به‌کارگیری نیروی انسانی و مدیر عالی کارآمد	۳۸
کارویژه	ادراک‌سازی	۳۹
	مشغول‌سازی	۴۰
	مفاهمه‌سازی	۴۱
	انحراف‌سازی	۴۲
	درگیرسازی	۴۳
	شبکه‌سازی	۴۴
	جریان‌سازی	۴۵
	اقتناع‌سازی	۴۶
	بحران‌سازی	۴۷
	بهره‌گیری از هندسه منظم	۴۸
	سرعت عمل	۴۹
	ارتباط‌سازی	۵۰
	غافلگیری	۵۱

مقوله محوری	مؤلفه (زیرکدها)	ردیف زیرکدها
کارگزار	داشتن قدرت تأثیرگذاری و تبادل به‌اندازه	۵۲
	برخوردار از روان‌شناسی خوب و مطلوب	۵۳
	داشتن قدرت تحلیل اطلاعاتی	۵۴
	داشتن فن مذاکره	۵۵
	هوشمندی سیاسی	۵۶
	جمع‌آوری داده و اطلاعات مفید	۵۷
	حفظ ارزش‌ها	۵۸
	مدیریت مداخله‌های منطقه‌ای	۵۹
	آرام‌سازی و وحدت ملی	۶۰
	شناخت شکاف‌ها و بندبازی‌های حریف	۶۱
	شناخت لایه‌های اقناعی و معامله‌ای حریف	۶۲
	ایجاد مدار در حوزه منطقه‌ای و بین‌المللی	۶۳
ایصال به مطلوب	تربیت	۶۴
	هدایت	۶۵
	حسن عاقبت	۶۶
رسیدن به بالاترین سطح بلوغ	به‌لحاظ منشی و کنشی و حرفه‌ای	۶۷
	به‌لحاظ ساختاری	۶۸
	به‌لحاظ ادراکی	۶۹
تولید حکمت	جلب منافع	۷۰
	دفع مضار	۷۱
	حفظ مصالح	۷۲
حفظ مصالح	حفظ نسل	۷۳
	حفظ عقل	۷۴
	حفظ دین	۷۵
	حفظ مال	۷۶
	حفظ جان	۷۷

جدول ۲: نمونه تحلیل مقوله‌ها (کدگذاری محوری)

مرحله سوم: کدگذاری گزینشی (تخلیص مقوله‌های انتخابی)

در این مرحله، آخرین اقدام در نرم‌افزار مکس کیودا بر روی کدها صورت می‌گیرد که عبارت است از انتزاعی‌تر نمودن کدها، در اثر بازآرایی چینش‌های مختلف زیرکدهای تحقیق. این اقدام از طریق قابلیت افزودن ورژن ۲۰۲۰ این نرم‌افزار، با عنوان کدگذاری خلاقانه صورت گرفت. در این مرحله، وظیفه محقق مرتبط‌ساختن مقولات به همدیگر است (Strauss and corbin, 2006: 119). جدول ۳ کدهای تولیدشده از طریق این نوع کدگذاری را نشان می‌دهد:

صبغه معرفتی / مبانی حکمت پایه
سازوکار / سازواره
ساختار / ساخت‌وساز
تولید داده اطلاعاتی / حکمرانی داده اطلاعاتی
ظرفیت‌ها و لوازم / دارایی‌های راهبردی
کرامت انسانی / کرامت اکتسابی
سطوح معماری دیپلماسی پنهان
فرایند معماری

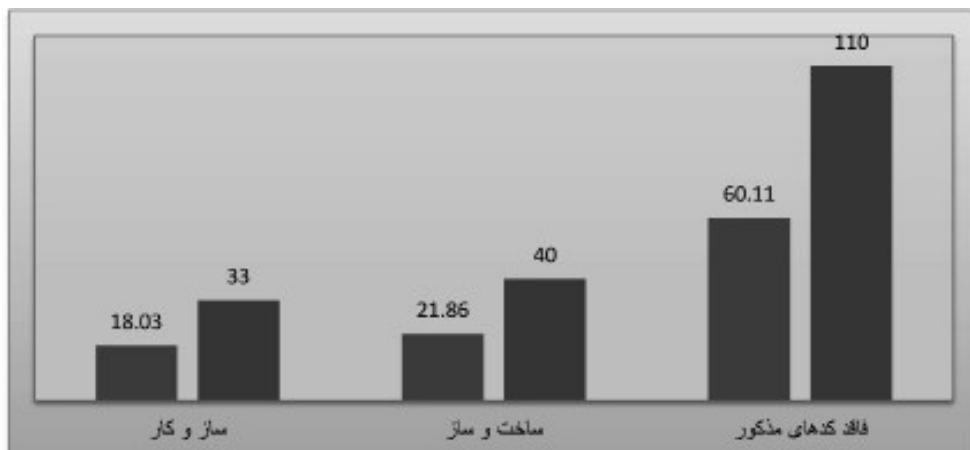
جدول ۳: کدهای حاصل از Creative Coding در نرم‌افزار MaxQDA ۲۰۲۰

با تداوم روند فوق، دو کد «سطوح معماری دیپلماسی پنهان» و «فرایند معماری» به‌عنوان «کد سطح یک» به‌مثابه انتزاعی‌ترین سطح کدها تولید شد. در نهایت بر اساس خروجی این بخش نرم‌افزار، این کد دارای زیرکدهایی شد که آمار آن‌ها در جدول زیر به نمایش درآمدند:

نام سر کد اصلی	فراوانی متون حاوی زیرکدها	درصد از کل متون	درصد از متون حاوی کدهای موجود
سازوکار	۳۳	۱۸٫۰۳	۴۵٫۲۰
ساخت‌وساز	۴۰	۲۱٫۸۶	۵۴٫۷۹
پاراگراف‌های فاقد این کد	۱۱۰	۶۰٫۱۱	-
جمع کل	۱۸۳	۱۰۰٫۰۰	۱۰۰٫۰۰

جدول ۴: فراوانی زیرکدهای کد سطوح معماری دیپلماسی پنهان در مقیاس متون مصاحبه‌ها

همان‌گونه که در جدول ۴ فراوانی زیرکدهای کد سطوح معماری دیپلماسی پنهان در مقیاس تعداد پاراگراف مستخرج از مصاحبه‌ها مشاهده می‌شود، از مجموع ۱۸۳ متن حاوی کدهای مختلف، ۱۸/۰۳ درصد کدها با ۳۳ پاراگراف حاوی زیرکد سازوکار، و ۲۱/۸۶ درصد کدها با ۴۰ پاراگراف حاوی زیرکد ساخت‌وساز هستند. همچنین بیش از ۶۰ درصد متن مصاحبه‌ها به سایر مباحث و اجزای دیپلماسی پنهان پرداخته‌اند.

نمودار ۲: تعداد و درصد زیرکدهای سطوح معماری

در گام بعدی تعداد سگمنت‌های به‌دست‌آمده در دو مرحله خوانش و بازخوانش به شرح ذیل حاصل آمد:

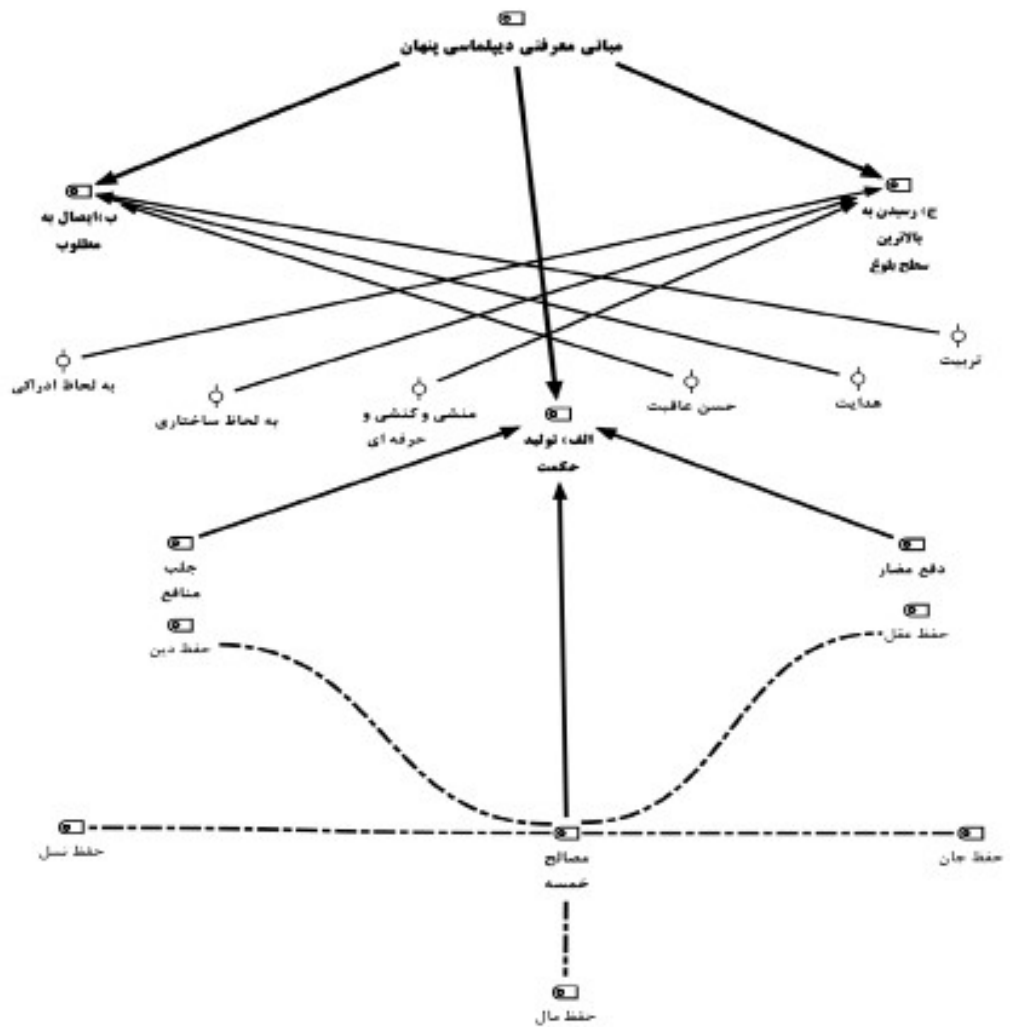
درصد سگمنت‌های الحاقی به کدها Code Segment Of all % documents	تعداد سگمنت‌های الحاقی به کدها Code Segment Of all documents	Code
۳۴/۰۰	۷۷	حکمرانی داده
۲۸/۰۰	۶۳	کرامت انسانی
۳۸/۰۰	۸۶	دارایی راهبردی
۱۰۰/۰۰	۲۲۶	جمع کل

جدول ۵: فراوانی زیرکدهای کد فرایند معماری دیپلماسی پنهان در مقیاس متون مصاحبه‌ها

در این مرحله با ترسیم نمودار پایین، میزان درصد سگمنت‌های الحاقی برای شاخص‌های اصلی با عناوین حکمرانی داده با ۳۴ درصد، کرامت انسانی با ۲۸ درصد و دارایی راهبردی با ۳۸ درصد، وارد گام آخر و ترسیم مدل مد نظر می‌شویم:

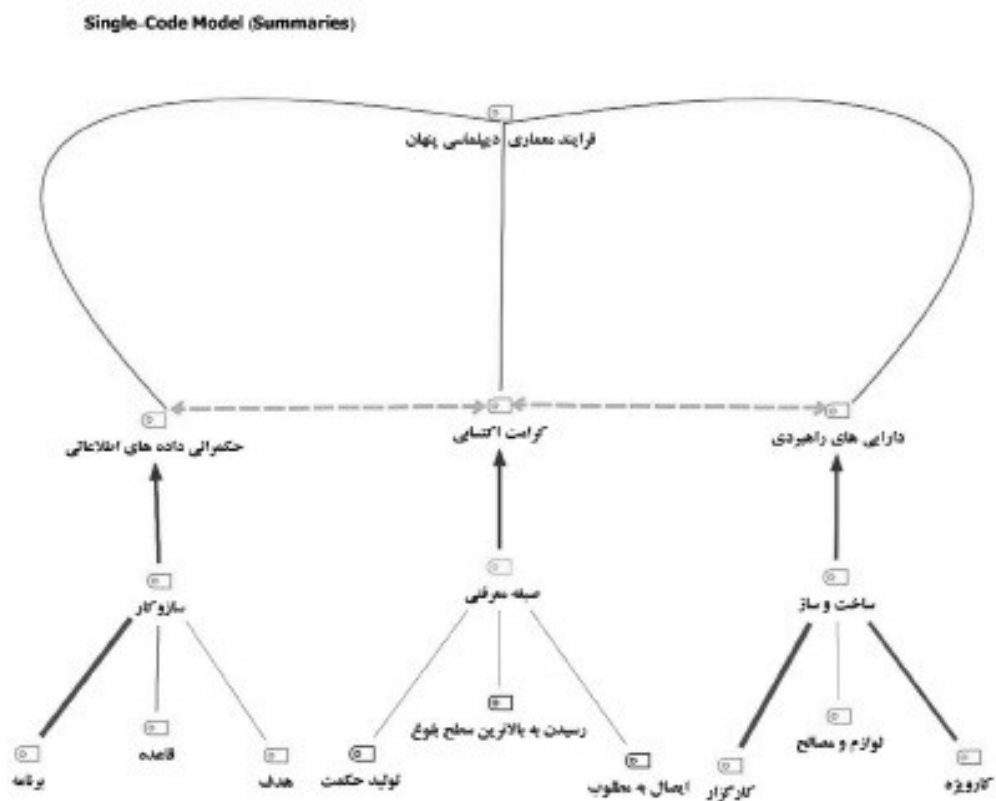
نمودار ۳: فرایند معماری شاخص‌های اصلی دیپلماسی پنهان بر اساس سگمنت‌های الحاقی

نمودار ۴: مقوله‌های محوری مستخرج از زیرکد صبغه معرفتی دیپلماسی پنهان

مدل اولیه و نهایی بخش کیفی تحقیق

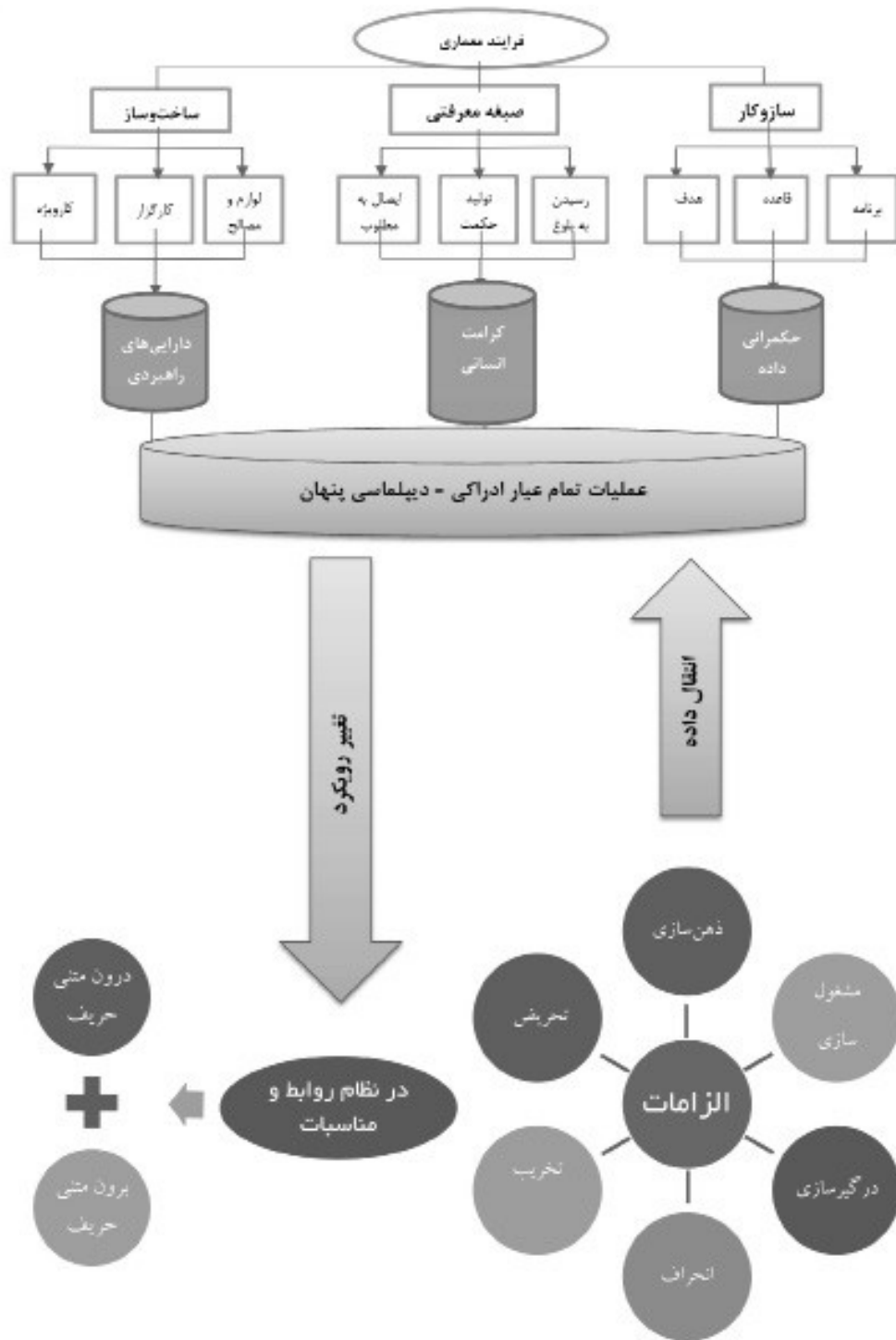
با مجموع اقدامات فوق، نرم‌افزار مکس کیودا آماده اخذ خروجی اصلی، یعنی گراف مدل روابط بین کدها و زیرکدها گردید. این خروجی محصول نهایی تمامی نرم‌افزارهای تحلیل داده‌های کیفی کامپیوتر پایه را تشکیل می‌دهد. در شکل‌های زیر خروجی‌های اصلی نرم‌افزار مکس کیودا ۲۰۲۰ از داده‌های تحقیق، در چند نما و گراف ترسیم شده است.

نمودار ۵: مدل اولیه استخراج‌شده از فرایند معماری دیپلماسی پنهان

با این حال، بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از داده‌های ورودی به نرم‌افزار مکس کیودا و پس از تجزیه و تحلیل یافته‌ها، مشخص شد که از مجموع ۶۵۵ نشانه حاصل از واکاوی داده‌های مدیران عالی و متخصصان حوزه دیپلماسی پنهان، فرایند معماری این نوع دیپلماسی در سازمان‌های اطلاعاتی دانا دارای سه بعد است که عبارت‌اند از: سازوکار، ساخت‌وساز و صبغه معرفتی. هر کدام از این ابعاد با چندین مؤلفه و شاخص برای کارسازی بهینه در بستر و فضای دیپلماسی پنهان به کار می‌آید. در نهایت امر، با ترسیم مدل زیر، نقشه راه سازمان اطلاعاتی دانا در راستای عملیات

تمام‌عیار ادراکی در نظام روابط و مناسبات درون‌متنی و برون‌متنی حریف بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده، به این شکل جانمایی می‌شود:

شکل ۳: طراحی مدل نهایی معماری دیپلماسی پنهان در سازمان‌های اطلاعاتی دانا

نتیجه گیری

سیر پژوهش حاکی از آن است که سازمان‌های اطلاعاتی در دیپلماسی پنهان فاقد ساختار منسجم و هماهنگ در طرح‌ریزی عملیاتی و راهبردی به‌منظور استفاده مطلوب از این ظرفیت در راستای تحقق منافع ملی و پیشبرد اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران هستند. سازمان‌های اطلاعاتی با توجه به امکان دسترسی به اطلاعات و مراکز قدرت، باید تحلیل‌ها و اخبار پنهان خود را در قالب نقش مشورتی در اختیار مسئولان دستگاه دیپلماسی قرار دهند تا آن‌ها با در نظر گرفتن مقتضیات، از این اطلاعات در زمینه مدیریت دیپلماسی استفاده کنند. به همین منظور، سازمان اطلاعاتی دانا می‌بایست با معماری هدفمند، پایه‌گذاری و طرح‌ریزی گردد. یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد برای رسیدن به فرایند معماری دیپلماسی پنهان در سازمان اطلاعاتی دانا، ابعاد سه‌گانه سازوکار، ساخت‌وساز و صبغه معرفتی می‌بایست به‌صورت مکمل و هم‌پایه، ستون‌های این بنای راهبردی را ایجاد، مستحکم و تقویت نمایند.

با وجود این، بعد از مراحل بازخوانش کدهای باز و محوری و گزینشی در نرم‌افزار مکس کیودا و برگرفته از اعتبارسنجی نظر نخبگان، مشخص شد بُعد سازوکار، دارای سه مقوله گزینشی «برنامه»، «قاعده» و «هدف» است. در این راستا، مشخص شد که هر کدام از این مقوله‌ها دارای چندین مؤلفه منظور شده در جدول ۲ هستند. از طرفی، بُعد کلیدی ساخت‌وساز نیز دارای مقوله‌های انتخابی «لوازم و مصالح»، «کارگزار» و «کارویژه» است که مؤلفه‌های تعریف‌شده برای آن نیز در جدول فوق به تصویر کشیده شده است.

از آنجایی که سه اصل عزت، حکمت و مصلحت از اصول اساسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی به شمار می‌آید؛ بنا به نظر خبرگان تحقیق، نهادهای امنیتی که در این مسیر به دستگاه دیپلماتیک کمک می‌نمایند و زیر نظر ولایت کار می‌کنند، موظف هستند تا حکمت تولید کنند. «حکمت یعنی جلب منافع، دفع مضار و حفظ مصالح» که مصالح خمسه شامل حفظ جان، حفظ عقل، حفظ دین، حفظ مال و حفظ نسل و جمعیت می‌شود. بر همین اساس، فلسفه وجودی نهادهای امنیتی کمک به تثبیت کرامت انسانی و ایجاد زیرساخت برای کرامت اکتسابی به شمار می‌آید. یکی از خدمات بسیار ارزشمند به سیستم این است که نهادهای امنیتی و اطلاعاتی به بالاترین سطح بلوغ، هم به‌لحاظ ادراکی و هم به‌لحاظ ساختاری و هم منشی و کنشی و حرفه‌ای

برسند که در خدمت انقلاب اسلامی و انسان تراز انقلاب اسلامی قرار بگیرند. در نتیجه، همه ابزارهای مشروع تأسیسی در حکومت باید در خدمت اهداف عالیه نظام قرار بگیرند. با این انگاره، صبغه معرفتی دیپلماسی پنهان در سه مقوله محوری «رسیدن به بالاترین سطح بلوغ»، «تولید حکمت» و «ایصال به مطلوب» در نمودار ۴ پی‌ریزی شده است که در صورت اجرای اصولی باعث به‌وجود آمدن کرامت اکتسابی در راستای تأمین منافع، رفاه اجتماعی و امنیت ملی می‌شود.

در پایان، همان‌گونه که در جدول ۴ فراوانی زیرکدهای کد سطوح معماری دیپلماسی پنهان در مقیاس تعداد پاراگراف مستخرج از مصاحبه‌ها مشاهده می‌شود، از مجموع ۱۸۳ متن حاوی کدهای مختلف، ۱۸/۰۳ درصد کدها با حاوی زیرکد سازوکار، و ۲۱/۸۶ درصد کدها حاوی زیرکد ساخت‌وساز هستند. همچنین بیش از ۶۰ درصد متن مصاحبه‌ها به سایر مباحث و اجزای دیپلماسی پنهان پرداخته‌اند. سرانجام با خروجی میزان درصد سگمنت‌های الحاقی برای شاخص‌های اصلی دیپلماسی پنهان از طریق نرم‌افزار مکس کیودا مشخص شد دارای‌های راهبردی یک سازمان اطلاعاتی با ۳۸ درصد کدگذاری‌های مأخوذه مهم‌ترین شاخص کیفی‌سازی معماری دیپلماسی پنهان هستند. بنابراین دارای‌های راهبردی در صورت اهتمام به حفظ مصالح و کرامت انسانی با ۲۸ درصد سگمنت‌های الحاقی، قادر است با هماهنگی و انسجام، منجر به حکمرانی داده‌های اطلاعاتی با یک عملیات تمام‌عیار ادراکی شود. البته برای تحقق این گفتمان لازم است الزامات مورد نیاز سازمان اطلاعاتی دانا شامل ذهن‌سازی، مشغول‌سازی، درگیرسازی، انحراف، تخریب و تحریض با انتقال داده، منجر به تغییر رویکرد در نظام روابط و مناسبات درون‌متنی و برون‌متنی حریف با انتخاب عقلانی بر اساس اصل هزینه-فایده گردد.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

۱. امیری، هاشم، ۱۳۹۶، *ژئوپلیتیک؛ دیپلماسی و رفتار قدرت‌ها*، تهران: کانی مهر.
۲. بیولا، کورنلیو و استوارت موری، ۱۳۹۶، *دیپلماسی پنهان: مفاهیم و زمینه‌ها*، ترجمه معاونت پژوهشی و تولید علم، تهران: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.
۳. پیروز، مهدی، ۱۳۹۳، «*سازمانهای اطلاعاتی و دیپلماسی: از ابزاری برای دیپلماسی رسمی و آشکار تا کارگزاری برای دیپلماسی اطلاعاتی*»، فصلنامه مطالعات اطلاعاتی، س ۱۱، ش ۲۹.
۴. تاجیک، کاظم و علی‌اصغر کاظمی زند و کیهان برزگر، ۱۳۹۸، *محرمانگی در دیپلماسی؛ تحولات و چشم‌انداز*، فصلنامه مطالعات راهبردی، ش ۸۴.
۵. حجازی، سید امین، ۱۳۸۶، *عملیات پنهان در عصر اطلاعات*، تهران: پژوهشکده مطالعات کاربردی فارابی.
۶. ذوالعین، پرویز، ۱۳۷۷، *دیپلماسی؛ خاطرات و آموزه‌ها*، تهران: پاسارگاد.
۷. سیدجوادین، سید رضا و محمدرحیم اسفیدانی، ۱۳۸۹، *تنوری سازی داده‌بنیاد و نرم‌افزار ATLAS TI*، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۸. صالحی، محمود، ۱۳۹۵، *اقدام پنهان؛ کارکرد چهارم اطلاعات، گزینه سوم در دیپلماسی*، تهران: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.
۹. ظریف، محمدجواد و محمد کاظم سجادیپور، ۱۳۹۴، *دیپلماسی چندجانبه*، تهران: وزارت امور خارجه.
۱۰. قادری کنگاوری، روح‌الله، ۱۳۹۲، *دیپلماسی پنهان*، تهران: مرکز باقرالعلوم (ع).
۱۱. قادری کنگاوری، روح‌الله، ۱۳۹۸، *مقاومت و دیپلماسی نهضتی*، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۱۲. کاظمی، سید علی‌اصغر، ۱۳۶۵، *دیپلماسی نوین در عصر دگرگونی در روابط بین‌الملل*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۱۳. میرمحمدی، مهدی، ۱۳۹۰، *سازمان‌های اطلاعاتی و سیاست خارجی: مطالعه موردی نقش سازمان سیا در سیاست خارجی آمریکا*، تهران: ابرار معاصر.
۱۴. ناصری، سهیلا و صدیقه پیری، ۱۳۹۶، «*تنوری زمینه‌ای: روشی برای مطالعه علمی و عملی توسعه و تغییر اجتماعی*»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، س ۹، ش ۱۴.

۱۵. نورمحمدی، مهدی و وحید انواری، ۱۳۹۵، *دیپلماسی عمومی و سازمان‌های اطلاعاتی*، تهران: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.

۱۶. یداللهی، رضا و حسین سلامی، ۱۳۹۶، «*ارائه الگوی دفاعی حاکم بر اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای*»، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، س ۱۵، ش ۶۹.

ب) منابع لاتین

1.Cooper, Andrew F. 2013. "The Changing Nature of Diplomacy". In Andrew F. Cooper, Jorge Heine and Ramesh Thakur (eds). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press. 35-53.

2.Fearon, James D. 1995. "Rationalist Explanations for War". *International Organization* 49: 379-414.

3.Gilboa, E. 1998. "Secret Diplomacy in the Television Age". *International Communication Gazette* 60 (3): 211-25.

4.Griffithe, Martin. (2005), *Encyclopedia of International Relational Relations and Global Politics* London: Routledge.

5.Holmes, Marcus. 2013. "The Force of Face-to-Face Diplomacy: Mirror Neurons and the Problem of Intentions". *International Organization* 67 (4):829-61

6.Kuckartz, Udo & Rädiker, Stefan (2019). *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA (Text, Audio, and Video)* , Translation from the German language edition, part of Springer Nature 2019, ISBN 978-3-030-15670-1, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-15671-8>

7.Tomz, Michael. 2007. "Domestic Audience Costs in International Relations: An Experimental Approach". *International Organization* 61 (4): 821-40.

8.Strauss, Anselm and Corbin, Juliet (2006): *Principles and Methods of Qual-*

itative Research, Basic Theory and Practices, Translation by Biouk Mohammadi, Tehran, Institute of Humanities and Cultural Studies.

9. Tingley, Dustin. 2014. "Face-Off: Facial Features and Strategic Choice". Political Psychology 35 (1): 35-55.